

Motion till riksdagen 2018/19:3101

av **Ali Esbati m.fl. (V)**

med anledning av prop. 2018/19:105 Utökad fredsplikt på arbetsplatser där det finns kollektivavtal och vid rättstvister

1 Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen avslår proposition 2018/19:105 Utökad fredsplikt på arbetsplatser där det finns kollektivavtal och vid rättstvister.

2 Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås, genom ändringar i lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet, förkortad MBL, att en arbetstagares rätt att vidta eller delta i en stridsåtgärd mot en kollektivavtalsbunden arbetsgivare endast ska få utövas under vissa villkor. Det första villkoret föreslås vara att stridsåtgärden ska ha beslutats i behörig ordning. Det andra villkoret föreslås vara att stridsåtgärden ska syfta till att uppnå kollektivavtalsbundenhet i förhållande till arbetsgivaren. Det tredje villkoret föreslås vara att parterna först ska ha förhandlat om de krav som ställs. Det fjärde villkoret föreslås vara att det inte ska få ställas krav om att det kollektivavtal som arbetstagarorganisationen vill uppnå tränger undan arbetsgivarens befintliga kollektivavtal. Förslaget medför inte någon utökad fredsplikt i förhållande till en arbetsgivare som saknar kollektivavtal för det aktuella arbetet.

I propositionen föreslås också att det inte ska vara tillåtet för en arbetsgivare eller en arbetstagarare att vidta eller delta i en stridsåtgärd för att utöva påtryckning i en rättstvist.

Genom regeringens förslag genomförs överenskommelsen från 2018 mellan LO, TCO, Saco och Svenskt Näringsliv om förändrade konfliktregler på svensk arbetsmarknad.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 augusti 2019.

3 Vänsterpartiets ståndpunkt

3.1 Inledning

Strejkrätten är en grundlagsfäst, demokratisk rättighet skyddad av flera internationella konventioner. Rätten att strejka är helt avgörande för att arbetstagarna ska kunna försvara uppnådda rättigheter och på sikt förbättra dem. Relationen mellan arbetsgivare (arbetsköpare) och arbetstagare (den som säljer sin arbetskraft) är i grunden ojämn till arbetsgivarens fördel, eftersom arbetstagaren är beroende av sin inkomst, samtidigt som arbetsgivaren i kraft av en utvidgad tolkning av äganderätten har rätten att leda och fördela arbetet. Den enskilde arbetstagaren är beroende av kollektivt agerande för att faktiskt kunna hävda sig och motverka den strukturella obalansen. Strejk är en yttersta möjlighet att realisera detta och bör värnas på starka principiella grunder. Strejkrätten är ett resultat av arbetarrörelsens långa och mödosamma kamp och utgör i dag en grundläggande del av den svenska arbetsmarknadsmodellen. Om strejkrätten begränsas stärks arbetsgivarnas makt ytterligare medan arbetstagarna försvagas än mer. Regeringens förslag, som bygger på parternas överenskommelse, innebär onödiga och oacceptabla inskränkningar i strejkrätten. Enligt vår mening bör vi stärka arbetstagarnas position på arbetsmarknaden – inte angripa en av grundvalarna för ett fritt och välorganiserat arbetsliv. Vänsterpartiet säger därför nej till propositionen i sin helhet.

3.2 Bakgrund

Svenskt Näringsliv och de borgerliga partierna har länge velat begränsa strejkrätten. Enligt arbetsgivarna och den politiska högern är maktbalansen på arbetsmarknaden rubbad – facket och löntagarna är för starka och måste försvagas. Över tid har olika argument för en begränsad strejkrätt förts fram. Målet har dock hela tiden varit detsamma: att begränsa arbetstagarnas yttersta maktmedel för att åstadkomma rättvisa anställningsvillkor – strejk och hot om strejk. Hittills har dock inte arbetsgivarna och högerpartierna lyckats med sina ambitioner. Motståndet har varit starkt hos såväl fackföreningsrörelsen som Socialdemokraterna.

Under förra mandatperioden öppnade dock Socialdemokraterna upp för en översyn av strejkrätten, trots tidigare utfästelser om att inte röra densamma. Den anförda orsaken till denna politiska positionsförflyttning var konflikten i Göteborgs hamn mellan Hamnarbetarförbundet och arbetsgivaren APM Terminals och dess arbetsgivarorganisation Sveriges Hamnar – en konflikt som enligt arbetsmarknadsminister Ylva Johansson skapade överväldigande problem för den svenska exportindustrin. En konflikt där Hamnarbetarförbundet utmålades som huvudproblemet trots att det var arbetsgiversidan som, genom lockout, stod för den absoluta merparten av de förlorade arbetsdagarna.

Under hårt tryck från arbetsgivarna och de borgerliga partierna beslutade den socialdemokratiskt ledda regeringen i juni 2017 att låta en särskild utredare överväga vissa förändringar i rätten att vidta stridsåtgärder på arbetsmarknaden (dir. 2017:70), formellt för att stoppa hamnkonflikten. Utredningen antog namnet Stridsåtgärdsutredningen.

Tidigare samma år gav regeringen i uppdrag till Medlingsinstitutet att kartlägga och analysera förekomsten av konflikter på arbetsmarknaden i situationer där arbetsgivaren är bunden av kollektivavtal. Medlingsinstitutets rapport presenterades i september 2017. Resultatet var tydligt: Antalet förlorade arbetsdagar i denna typ av konflikter

uppskattades till ca 4 800 under perioden 2000–2017 – ett genomsnitt på ca 280 dagar per år. Detta kan jämföras med det genomsnittliga antalet förlorade arbetsdagar per år *totalt* på arbetsmarknaden på grund av strejker och lockouter under samma tidsperiod, vilket Medlingsinstitutet uppskattade till ca 50 000 (Medlingsinstitutet 2017).

Problemets omfattning var således tämligen försumbar i sammanhanget. Trots detta fortsatte Stridsåtgärdsutredningen sitt arbete, ivrigt påhejad av Svenskt Näringsliv och den politiska högern.

LO, TCO och Saco befarade att utredningen skulle resultera i förslag som riskerade att rubba maktbalansen på arbetsmarknaden. I syfte att förekomma utredningen, och förhindra de befarade inskränkningarna i strejkrätten, inledde parterna på arbetsmarknaden förhandlingar om ett partsgemensamt förslag. Förhandlingarna resulterade i en överenskommelse om ändrade konfliktregler på svensk arbetsmarknad. Överenskommelsen presenterades i juni 2018, strax innan utredningen överlämnade sitt betänkande (SOU 2018:40). LO:s avtalssekreterare beskrev parternas förslag som ett ”kirurgiskt ingrepp som inte inskränker löntagarnas demokratiska rätt att strejka”. Parternas överenskommelse överlämnades till regeringen i juli 2018. Regeringen valde att lägga utredningens betänkande till handlingarna och i stället gå vidare med parternas förslag. Med parternas överenskommelse som grund tog Arbetsmarknadsdepartementet fram departementspromemorian Fredsplikt på arbetsplatser där det finns kollektivavtal och vid rättstvister (Ds 2018:40). Den proposition vi nu har att ta ställning till bygger på parternas överenskommelse.

Parternas förslag har mött mycket kraftig kritik från såväl arbetsrättsexperter som fackligt aktiva. Parterna hävdar att deras förslag inte kommer att påverka den fackliga styrkan. Det överensstämmer inte med verkligheten. Förslaget medför allvarliga begränsningar i strejkrätten, vars effekter särskilt på sikt kan bli omfattande och starkt negativa. I det följande redogör vi för våra synpunkter på de förslag som läggs fram i propositionen.

3.3 Fredsplikten ska utökas när arbetsgivaren är bunden av ett kollektivavtal (avsnitt 5.1)

Regeringen bedömer att kollektivavtalets fredspliktsskapande funktion bör stärkas och föreslår därför att fredsplikten ska utökas när arbetsgivaren är bunden av ett kollektivavtal. Enligt regeringen saknas i dag en tillräcklig garanti för fredsplikten när en arbetsgivare har ett kollektivavtal men utsätts för stridsåtgärder från en arbetstagarorganisation som inte är bunden av kollektivavtal i förhållande till arbetsgivaren.

Vänsterpartiet delar inte regeringens bedömning och är starkt kritiskt till regeringens förslag. Det kan till att börja med ifrågasättas om problemen på arbetsmarknaden med stridsåtgärder som vidtas mot arbetsgivare som redan är bundna av kollektivavtal är av sådan omfattning att de motiverar så pass långtgående ingrepp i strejkrätten som föreslås i propositionen. Sverige har i en internationell jämförelse förhållandevis mycket få förlorade arbetsdagar på grund av stridsåtgärder. Det gäller även stridsåtgärder mot kollektivavtalsbundna arbetsgivare.

Det är även anmärkningsvärt att det inte görs några allvarliga reflektioner i den promemoria som ligger till grund för propositionen när det gäller inskränkningar i en för arbetstagarna viktig och grundläggande rättighet – strejkrätten.

Ett faktiskt skäl för förslaget torde vara att försöka stärka de etablerade arbetstagarorganisationerna genom att försäkra förutsättningarna för s.k. fristående organisationer, såsom Sveriges Arbetares Centralorganisation (SAC) och Svenska Hamnarbetarförbundet, att företräda sina medlemmar, och i någon mån konkurrera med de organisationer som i dag bär upp så gott som alla kollektivavtal. De fackliga organisationer som i dag ingår i de stora centralorganisationerna har förvisso en stark legitimitet och bär därför de facto även upp mycket av regelverk och praxis på arbetsmarknaden. Detta kan dock inte vara ett skäl för att med lagingripande gå efter fackliga organisationer utanför dagens centralorganisationer, även oaktat de risker som på sikt finns för etablerade fackföreningar, vilka vi återkommer till nedan. Sammantaget kommer förslaget att försvaga arbetstagararnas ställning och stärka arbetsgivarsidan.

3.4 Rätten att vidta stridsåtgärder mot en kollektivavtalsbunden arbetsgivare ska få utövas under vissa villkor (avsnitt 5.2)

Regeringen föreslår att det ska ställas vissa villkor i medbestämmandelagen för att en arbetstagarare ska få vidta eller delta i en stridsåtgärd mot en kollektivavtalsbunden arbetsgivare till stöd för krav i en fråga som är reglerad genom arbetsgivarens kollektivavtal. En stridsåtgärd som inte uppfyller villkoren ska, enligt regeringen, vara olovlig.

Vänsterpartiet är starkt kritiskt till regeringens förslag. För det första medför förslaget risker för missbruk av fredspliktsinvändningar från arbetsgivarsidan. Sådana användningar skulle kunna fungera som ett medel för att skjuta upp eller försvåra användningen av stridsåtgärdsrätten och minska stridsåtgärdernas effektivitet. Dessa användningar skulle även kunna minska arbetsgivarens intresse av att nå resultat i sakfrågor genom förhandlingar. Om förslaget införs skapas ett större osäkerhetsmoment än i dag kring i vilka situationer en arbetsgivare skulle kunna rikta fredspliktsinvändningar mot varslade konfliktåtgärder. Regeringens förslag skulle därmed kunna innebära ett större ingrepp i konfliktträtten än vad som ursprungligen avsågs.

För det andra kan förslaget leda till att arbetsgivare får större frihet att välja avtalspart och avtal. Detta kan i sin tur få till följd att det uppstår arbetsgivar kontrollerade arbetstagarorganisationer (s.k. gula fackföreningar) eller att arbetsgivare väljer att teckna kollektivavtal med de för arbetsgivaren billigaste villkoren utan att andra arbetstagarorganisationer kan agera (s.k. avtalsshopping). Argumentet att sådana företeelser och tillvägagångssätt i dag i praktiken inte förekommer på svensk arbetsmarknad är skört. Arbetsmarknaden är dynamisk, och i en situation där lagen ger ett större utrymme för vad som skulle kunna uppnås för en arbetsgivare med en mer ”medgörlig” motpart ökar också risken för sådana ”innovationer” även i Sverige.

För det tredje innebär förslaget en ensidig inskränkning av arbetstagararnas möjlighet att använda stridsåtgärdsrätten. Mot bakgrund av att arbetsgivarsidan, genom lockout, stått för merparten av de förlorade arbetsdagarna i samband med de senaste årens konflikter på arbetsmarknaden är det särskilt anmärkningsvärt att ensidigt begränsa arbetstagararnas möjlighet till stridsåtgärder.

Sammantaget medför förslaget en mängd risker för arbetstagararnas möjligheter att tillvarata sina intressen.

3.5 Stridsåtgärden ska syfta till att uppnå kollektivavtalsbundenhet (avsnitt 5.4)

Regeringen föreslår att en stridsåtgärd ska ha till ändamål att kollektivavtalsbundenhet uppnås mellan parterna. Förslaget syftar, enligt regeringen, till att stärka kollektivavtalet som fredspliktsskapande instrument och minska utrymmet för stridsåtgärder när en arbetsgivare har tecknat kollektivavtal.

Vänsterpartiet är starkt kritiskt till regeringens förslag. För det första bör strejkrätten inte begränsas till att enbart uppnå kollektivavtalsbundenhet. Stridsåtgärder på arbetsmarknaden kan ha olika syften. Arbetstagar sidan kan, enligt gällande rätt, t.ex. strejka för att uttrycka missnöje med arbetsmiljöförhållanden på en arbetsplats. Regeringens förslag innebär att endast stridsåtgärder för att kräva kollektivavtal godkänns. Det är en allvarlig inskränkning av strejkrätten. Att det agerande som förslaget syftar till att kodifiera i dag utgör praxis på arbetsmarknaden är inte ett hållbart skäl för en ensidig inskränkning genom lag.

För det andra riskerar förslaget att leda till särskilda svårigheter att fastställa syftet med en stridsåtgärd. De principer som vägleder bedömningen kan missgynna fristående arbetstagarorganisationer som inte brukar vara bundna av kollektivavtal, men kan i tillspetsade situationer eller på nya avtalsområden också komma att drabba fackförbund inom dagens stora centralorganisationer, särskilt de som verkar inom branscher där det i dag är vanligt med lösliga och oklara anställningsförhållanden.

Sammantaget innebär förslaget en inskränkning av strejkrätten så som vi känner den.

3.6 Stridsåtgärden ska föregås av förhandlingar (avsnitt 5.5)

Regeringen föreslår att en stridsåtgärd ska föregås av förhandlingar om de krav som ställs. Den allmänna förhandlingsrätten ska, enligt regeringen, tillämpas vid förhandlingar även om arbetsgivarorganisationen saknar medlemmar som är anställda hos arbetsgivaren. Förhandlingsskyldigheten ska, enligt regeringen, inte gälla vid hinder som inte har berott på arbetstagarorganisationen.

Vänsterpartiet är starkt kritiskt till regeringens förslag. Det förhandlingskrav som regeringen föreslår öppnar för möjligheten för en arbetsgivare att, genom förhållning och formella invändningar, skjuta upp en i övrigt lovlig stridsåtgärd. Dessutom innebär förslaget, om det genomförs, att arbetstagarorganisationer i praktiken skulle förbjudas att i en konfliktsituation svara på lagstridiga åtgärder från arbetsgivarna genom att tillföra nya krav för att avbryta stridsåtgärderna. En lagstadgad förhandlingsskyldighet riskerar samtidigt att skapa en mer rigid ordning som minskar utrymmet att fritt disponera över stridsåtgärds- och förhandlingsrätten, samtidigt som arbetsgivarens möjligheter att agera i kraft av rätten att leda och fördela arbetet kvarstår. En arbetstagarorganisation kan snabbt behöva vidta en stridsåtgärd för att sätta press på en arbetsgivare utan föregående förhandling. Med regeringens förslag blir detta inte längre möjligt. Sammantaget innebär förslaget en begränsning av strejkrätten som vi inte kan acceptera.

3.7 Det ska inte vara tillåtet att ställa krav om undanträngning av arbetsgivarens avtal (avsnitt 5.6)

Regeringen föreslår att en stridsåtgärd inte ska få vidtas om arbetstagarorganisationen kräver att arbetsgivaren ska tillämpa det kollektivavtal som organisationen vill uppnå på ett sådant sätt att det tränger undan arbetsgivarens befintliga kollektivavtal. Villkoret ska inte tillämpas när en organisation vidtar åtgärder som medbestämmandelagen inte är direkt tillämplig på, om inte arbetsgivaren är etablerad inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet eller Schweiz och utstationerar arbetstagare i Sverige.

Förslaget innebär en kodifiering av den s.k. Britanniaprincipen (AD 1989 nr 120), dvs. att det inte är tillåtet att använda stridsåtgärdsrätten för att tränga undan eller ändra det befintliga kollektivavtalet. Regeringens förslag medför en utvidgning av denna princip genom att det blir otillåtet för en icke avtalsbärande arbetstagarorganisation att kräva och ta strid för ett eget kollektivavtal som ska tillämpas på de egna medlemmarna. Det är exempelvis oklart om den ordning som faktiskt löste konflikten i Göteborgs hamn för Hamnarbetarförbundets del skulle varit möjlig att åstadkomma under ett sådant regelverk. Förslaget är dessutom ensidigt och skulle, om det genomförs, kunna försvåra avtalssamordningen.

3.8 Förslaget är förenligt med regeringsformen, EU-rätten och Sveriges internationella åtaganden (avsnitt 5.9)

Regeringen bedömer att förslaget är förenligt med regeringsformen, EU-rätten och Sveriges internationella åtaganden. Vänsterpartiet gör en annan bedömning.

Regeringens förslag missgynnar fristående fackföreningar på ett oproportionerligt sätt och påverkar därmed arbetstgares rätt att fritt kunna välja facklig tillhörighet. Enligt ILO-konventionerna 87 och 98 ska fackliga organisationer ha lika formella rättigheter att verka. Dessutom ska staten garantera möjligheter att bilda organisationer med reell kapacitet att bestämma villkor i fritt slutna kollektivavtal. Enligt vår mening kan det ifrågasättas huruvida regeringens begränsningar av strejkrätten är förenliga med ovanstående ILO-konventioner. Sverige bör inte stifta lagar som ligger i gråzonen vad gäller förenlighet med Sveriges internationella åtaganden i sådana grundläggande rättighetsfrågor.

3.9 Fredsplikten vid rättstvister ska utökas (avsnitt 6.1)

Regeringen föreslår att det inte ska vara tillåtet för en arbetsgivare eller en arbetstgare att vidta eller delta i en stridsåtgärd som har till ändamål att utöva påtryckning i en rättstvist. En stridsåtgärd som strider mot förbudet ska, enligt regeringen, vara olovlig. Förbudet ska, enligt förslaget, inte tillämpas på stridsåtgärder som omfattas av det befintliga förbudet mot stridsåtgärder i rättstvister för arbetsgivare och arbetstgare som är bundna av kollektivavtal. Förbudet ska inte hindra indrivningsblockader. Förbudet ska införas i en ny paragraf.

Vänsterpartiet är starkt kritiskt till regeringens förslag. För det första är förekomsten av stridsåtgärder i rättstvister så begränsad att den inte motiverar någon ändring av gällande lagstiftning. För det andra är det svårt att avgöra var gränsen går mellan intressekrav och rättstvistkrav. Därmed är det svårt att överblicka konsekvenserna av förslaget. För det tredje finns det en risk att förslaget kommer att försvaga arbetstagarorganisationernas

förhandlingsposition och självständighet. Dessutom medför förslaget en begränsning av fackföreningarnas möjligheter att vidta stridsåtgärder mot arbetsgivare som vill använda sig av uppsägningar av fackliga företrädare som påtryckningsmedel vid konflikter.

3.10 Sammanfattning

Vänsterpartiet värnar strejkrätten. Det är en grundlagsfäst, demokratisk rättighet och helt nödvändig för att arbetstagarna ska kunna försvara uppnådda rättigheter och på sikt förbättra dem. Denna grundläggande rättighet är ett resultat av lång och mödosam kamp av arbetarrörelsen och utgör en vital del av den svenska arbetsmarknadsmodellen.

Regeringens förslag till begränsad strejkrätt försvagar arbetstagarnas ställning och stärker arbetsgivarnas makt i en tid då löntagarna redan är tillbakapressade. Förslaget utgör en ensidig begränsning av arbetstagersidans stridsåtgärdsrätt, öppnar för avtalsshopping och gula fackföreningar och innebär ett oproportionerligt hårt slag mot fristående fackföreningar. Sammantaget medför regeringens förslag begränsningar i strejkrätten, vilkas konsekvenser är svåra att överblicka framöver. Det kan Vänsterpartiet aldrig acceptera. Vi säger därför nej till regeringens förslag om begränsad strejkrätt.

Vänsterpartiet vill i stället stärka arbetstagarnas ställning. Vi vill behålla nuvarande strejkrätt, stärka anställningstryggheten och minska de otrygga anställningarna. Trygga arbetstagare med rätt att ta strid för sina rättigheter är en förutsättning för att möta framtidens arbetsmarknad. Otrygga arbetstagare med begränsad strejkrätt är att backa in i framtiden.

Riksdagen bör avslå proposition 2018/19:105 Utökad fredsplikt på arbetsplatser där det finns kollektivavtal och vid rättstvister. Detta bör riksdagen besluta.

Ali Esbati (V)

Ulla Andersson (V)

Ida Gabrielsson (V)

Christina Høj Larsen (V)

Ilona Szatmari Waldau (V)

Nooshi Dadgostar (V)

Tony Haddou (V)

Daniel Riazat (V)

Cicie Weidby (V)